

Twee Aalsterse drama's: Adolphe Daens en Herman De Vos

Vele mensen die zich Adolphe Daens voor de geest halen, zien bijna onvermijdelijk het beeld van een ander Vlaams icoon. Jan Declerck vertolkte de rol van de Aalsterse priester in de film *Daens* (1992) van regisseur Stijn Coninx. Veel meer dan de academische historiografie bezit het medium film de kracht om beelden over het verleden te verankeren in de collectieve herinnering. Zo zien velen Daens als een imposante figuur die met epische flair zijn conservatieve tegenstanders in kerk en maatschappij trotseerde als leider van een Vlaamsgezinde en democratische beweging, die het voorportaal was van de sociaal-democratie. Zo had Louis-Paul Boon Daens geportretteerd in *Pieter Daens* (1971), de roman waarvan de titel verwees naar broer Pieter maar waarin Adolphe de heldenrol kreeg. Academische geschiedschrijving schetste al voor en ook na het verschijnen van de met een staatsprijs bekroonde roman een heel ander beeld. Daens was een twijfelaar die uiteindelijk boog voor het gezag. Hij leende wel zijn naam, maar was niet de leider van een dissidente christen-democratische beweging die evenzeer tegen de conservatieve katholieken als de socialisten was. Nuances die niet opwegen tegen het in film en roman geromantiseerde verhaal. Dat historici dit verhaal nochtans ernstig moeten nemen wordt goed aangetoond door de bijdrage van Gertjan Willems. De in film gespecialiseerde communicatiewetenschapper (UAntwerpen) analyseert de wordings- en receptiegeschiedenis van de film, alsmede de verhouding van het filmverhaal tot de historiografische status quaestionis. Hij toont aan hoe de film binnen de conventies van een geromantiseerde *biopic* aanknoopt bij het historisch debat. Hij toont vooral ook aan hoe de film Daens bijdroeg tot de Vlaamse natievorming, zowel door zijn historische beeldvorming als door de politieke recuperatie. De Vlaamse executieve (voorloper van de Vlaamse regering) benoemde de film in 1992 tot 'Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen'.

Die eer zal Herman De Vos (1897-1944) wel nooit te beurt vallen. Nochtans zou over wat deze Aalsterse onderwijzer en oprichter van het Vlaams-nationalistische Vlaamsche Kinderzegen meemaakte ook een meeslepende film kunnen worden gemaakt. De Vos, lid van het VNV tot 1942, werd op 14 september 1944 in ware maffiastijl vermoord door de Vliegende Brigade, een commando dat namens diverse Aalsterse verzetsgroepen een signaal wilde geven aan het gerecht dat het te lankmoedig was met collaborateurs. De Vos had pech, want hij werd door de Vliegende Brigade als slachtoffer gekozen omdat het afgesproken doelwit, VTB-boegbeeld Jozef Van Overstraeten, niet thuis was. In principe zou de moord op De Vos, zoals ca. 850 andere door het verzet gepleegde moorden, onopgehelderd of onbestraft gebleven zijn. De besluitwet van 22 juni 1945 bepaalde immers dat misdrijven gepleegd als verzetsdaden van het begin van de bezetting tot veertig dagen na de bevrijding in principe amnestie genoten. Maar doordat leden van de Vliegende Brigade in mei 1945 ook nog de Aalsterse liberale schepen Pierre Cornelis vermoordden, kwam het alsnog tot een assisenzaak tegen de daders van de twee moorden. Spin in het web was Léon Bocken, lid van de KPB en het Onafhankelijkheidsfront. In de media werd de moord op De Vos in de schoenen geschoven van communisten en dat verhaal leeft voort in de Vlaams-nationalistische perceptie. Het past in een beeldvorming waarin vooral het linkse verzet wordt gecriminaliseerd. De jonge historicus Robbe Meerpoel toont in een op zijn masterscriptie (UGent) gebaseerd artikel aan dat de zaak complexer is. Enerzijds werd de opdracht om Van Overstraeten te vermoorden gedragen door het hele Aalsterse verzet, dus niet alleen de communisten. Anderzijds gebeurden de moorden op De Vos en Cornelis op initiatief van Bocken die de Vliegende Brigade omvormde tot een persoonlijk instrument met criminele doeleinden zonder medeweten van de Aalsterse KPB. Zijn medestanders kwamen uit diverse verzetsorganisaties, radicaliseerden onder invloed van Bocken en gingen over tot brutaal geweld. Vier van hen werden in 1950 schuldig bevonden aan de moord op De Vos door een assisenjury en tot gevangenisstraffen veroordeeld.

Het onderzoek van Meerpoel is in belangrijke mate gebaseerd op de archivalia die ontstonden als gevolg van het assisenproces. Het leidt weinig twijfel dat er ook belangwekkende informatie zou kunnen gevonden worden in het kabinetsarchief van de toenmalige minister van justitie, als dat tenminste zou bewaard gebleven zijn. Kabinetsarchieven en hun historisch belang worden belicht door Florian Daemen, medewerker van Archiefbank Vlaanderen (www.archiefbank.be) in de rubriek erfgoed. Ze zijn, zeker vanaf de jaren 1970, belangrijk voor de ruime politieke geschiedenis van België, maar er zijn nogal wat heuristische hinderpalen. Zo werden de archieven in de jaren 1960 systematische vernietigd en later vaak gezuiverd. Ze zitten verspreid vaak in culturele archieven die aanleunen bij de politieke kleur van de minister in kwestie. In dezelfde rubriek richt Sophie Bosschaert de schijnwerper op het Vlaams Genootschap tot Beoefening der Pleitkunsten, de voorloper van de Vlaamse Pleitgenootschap aan de Brusselse Balie opgericht in 1891. Het ADVN bezit de archieven van na de Tweede Wereldoorlog. Het is een rijk verenigingsarchief dat toelaat de interne werking te bestuderen, maar dat door het engagement van het Genootschap ook informatie verschaft over externe ontwikkelingen van de Vlaamse beweging, zoals bijvoorbeeld het verzet tegen het Egmontpact.

In de rubriek Forum stelt Nico Van Campenhout de vraag wie de handschoen opneemt om de biografie te schrijven van de man die in de ogen de Duitse gezant in Den Haag tijdens de Eerste Wereldoorlog 'onze Groot-Nederlandse vertrouwensman' werd genoemd. WT heeft al vaak bericht over Frederic Carel Gerretson (1884-1958). De Nederlandse Groot-Nederlander was samen met Pieter Geyl dan ook een van de belangrijkste aandrijvers van het Vlaams-nationalisme in Nederland. Ook elders verscheen al heel wat over de academicus, publicist en politicus, maar een omvattende en kritische biografie ontbreekt vooralsnog. Misschien kan de auteur van het artikel zelf de handschoen opnemen nu hij op 1 september laatstleden het Lokerse stadsarchief heeft verlaten als archivaris? Namens de redactie wens ik Nico Van Campenhout, die zo vaak in de pen kroop voor WT, van harte een werkzaam pensioen toe.

Bruno De Wever